

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

1 Vtrvm homini conueniat agere propter finem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

PRIMA SECUNDAE SUMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS

S. THOMAE AQUINATIS

Cum commentarijs

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS
D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S. R. E. Tituli S. Xisti Presbyteri Cardinalis,
artium, & sacre Theologiæ Doctoris celeberrimi.

QUAMQVAM propositum meum fuerit, super libros de anima cæpta perficere, antequam novum hoc opus aggregerem: magis tamen debitum arbitratum sum prosequi commentationes super Summam diui Thomæ. Tum quia hoc est directè ea,

que ad salutis viam spectant, docere: Tum quia doctrina hæc in Italia satis dormit, & tamen opportuna est valde. Non inendo autem singulos articulos in sequentibus formare: sed iuxta subiectam materiam, ubi opus fuerit, immorari: ita tamen nullus prætermitteretur articulus etiam clarissimus, cuius memoria non fiet, quatenus & discussa, & omnia industriae tribuantur. Suscipiantur autem velim hæc, sicut & cætera nostras, si, & in quantum rationi consonant. Neque enim eis fidem dari maiorem posco, quam ea sit, quæ ex ratione gigni nata est. Vt tamen memores sint, quod acrobologia mathematica non est expectanda in moralibus, ut dicitur in 2. Meta. Diui igitur Thomæ intercessionem freus ad textum propero.

lib. 1. Ortho.
Sæc. 6. 11.

PROLOGVS.

VIA, sicut Dam. * dicit, Homo factus ad imaginem Dei dicitur, iecūdū quod per imaginem significatur intellectuale, & arbitrio liberum, & per se potestatum: postquam prædictum est de exemplari, scilicet de Deo, & de his, quæ processerunt ex diuina potestate secundum eius uoluntatem, restat ut consideremus de eius imagine, id est, de homine, secundum quod & ipse est suorum operum principium, quasi liberum arbitrium habens, & suorum operum potestatem.

QVAESTIO PRIMA.

De ultimo fine hominis, in octo articulos diuisa.

Bi primò considerandum occurrit de ultimo fine humanæ uitæ, & deinde de his, per quæ homo ad hunc finem peruenire potest, uel ab eo deuiare. Ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quæ ordinantur ad finem. Et quia ultimus finis humanæ uitæ ponitur esse beatitudo, oportet primum considerare de ultimo fine in communi, deinde de beatitudine.

¶ Super Quæst. prima Articulum primum.

In titulo primi articuli quæritur, quod hic non queritur de hoc, uel de illo agere: sed uniuersaliter, Vtrum agere hominū sit propter finem: hinc enim sensum, & argumenta, & conclusio responsua manifestant.

In corpore eiusdem articuli dubium occurrit circa discursum, quo ponitur differentia inter actiones hominis & humanas. Et concluditur, solas illas esse humanas quarum homo est dominus. Procedit enim libera ab homine, in quantum homo, ad hominem,

in quantum est dominus suorum actuum: & tamen constat quod communius est, quod conuenit homini, in quantum homo, quam quod conuenit ei, in quantum dominus suorum actuum. Quicquid enim habet homo, in quantum dominus, habet in quantum homo: sed non e conuerso: ut patet de actu intellectus præueniente actu uoluntatis. Hic enim conuenit homini, in quantum a cæteris animantibus differt: & tamen illius non est homo dominus, quia præuenit uoluntatem. Et sic totus literæ processus rueret uideretur.

CIRCA primū queruntur octo.

¶ Primò, Vtrum hominis sit agere propter finem.

¶ Secundò, Vtrum hoc sit proprium rationalis naturæ.

¶ Tertio, Vtrum actus hominis recipiant speciem a fine.

¶ Quarto, Vtrum sit aliquis ultimus finis humanæ uitæ.

¶ Quinto, vtrum unius hominis possint esse plures ultimi fines.

¶ Sextò, Vtrum homo ordinet omnia in ultimum finem.

¶ Septimò, Vtrum idem sit finis ultimus omnium hominum.

¶ Octauò, Vtrum in illo ultimo fine omnes alia creaturæ conueniant.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homini conueniat agere propter finem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod homini non conueniat agere propter finem. Causa enim naturaliter prior est: sed finis habet rationem ultimi, ut ipsum nomen sonat. ergo finis non habet rationem causæ: sed propter illud agit homo, quod est causa actionis, cum hæc propositio; propter; designet habitudinem causæ: ergo homini non conuenit agere propter finem.

¶ 2. Præter illud quod est ultimus finis, non est propter finem: sed in quibusdā actionibus sunt ultimi finis, ut patet per Philosophum in 1.

illa est intellectuālis, non tamen differt ab eis per illam tanquam per actionem. Differt enim homo in agendo a cæteris animalibus per hoc, quod est dominus suorum actuum: quamuis in eisendo & operando, de quibus non est præsens negotium, per aliud differat. & sic stat solida licet & quod ad processum, & quod ad distinctionem.

Prima Secundæ S. Thomæ.

A

¶ In

Inf. ar. 2. cor.
& q. 6. ar. 1.
cor. & q. 28.
ar. 6. co & q.
24. ar. 21. cor.
& q. 109. ar.
2. cor. & 3. co
11. ar. & op.
3. ar. 100.

In corpore eiusdem artic. circa illam propositionem Obiectum uoluntatis est finis, dubium est: quia aut est secundum de formali...

c.1. to. 9.

Ethic. * ergo non omnia homo agit propter finem. ¶ 3 Præter. Tunc videtur homo agere propter finem, quando deliberat: sed multa homo agit absq; deliberatione...

tex 85. 10. 9. tex 89. 10. 1.

Ad hoc dicitur, qd litera loquitur de primo & formali obiecto uoluntatis, ut patet in responsione ad secundum, & de fine in actu exercito...

SED CONTRA. Omnia quæ sunt in aliquo genere, deriuantur a principio illius generis: sed finis est principium in operabilib. ab homine, ut patet per Philosophum in 1. secundo Phyl. ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

RESPON. Dicendum, quod actionum quæ ab homine aguntur, illæ solæ proprie dicuntur humane, quæ sunt propria hominis in quantum est homo. Differt autem homo ab aliis irrationalibus creaturis in hoc, qd est suorum actuum dominus...

In calce eiusdem articuli, dubium Nouitiorum occurrit. Quomodo ex hoc, quod uoluntatis obiectum formale est finis, concluditur, qd omnes actiones humane sunt propter finem: debet namq; concludi, ergo omnes actiones humane tendunt in finem: sicut ex hoc qd color est obiectum visus, concluditur: ergo omnis operatio visus tendit in colorem...

Ad hoc dicitur, qd quia tendere in aliquid, commune est omni tendenti in terminum: fieri autem, uel esse propter aliquid, specialiter est appropriatum causalitatis finis expressioni, & doctrina ex propriis tractanda est: ideo licet potuisset concludi, Ergo omnes actiones humane tendunt in finem, quia si sunt propter finem, tendunt in finem: oportuit tamen specificare proprium modum tendendi in causam finalem, & dicere: ergo sunt propter finem. Et scito, quod id quod in actu signato significat esse, fieri, agere propter finem, significat in actu exercito tendere in bonum ut sic, quia bonum exercet rationem finis. Et propterea idem etiam est tendere in bonum ut sic, & propter finem. Sed author; ly propter finem; visus est ad claritatem doctrine de fine in actu signato: uocabulis utens, ut communiter philosophi faciunt: sicut etiam de agere & tendere, & aliis huiusmodi est sermo. Agere enim ducem belli propter finem, significat hoc, quod exercet dirigere aciem exercitus ad consequendam victoriam & gloriam. Et similiter esse propter finem exercetur per hoc, quod est esse melius, utilius, conuenientius, & alia huiusmodi bonitatem importantia.

In responsione ad primum eiusdem articuli circa illa uerba, Finis ut est primus in intentione, habet rationem cause: dubium occurrit, An res sit finis secundum quod est in intentione, an secundum quod est in rerum natura. Difficultant enim hoc diuersæ conditiones finis: dicitur enim de fine, quod est prima causa, quod causa causarum, quod mouet agens, quod mouet non motum. Et rursum de eodem dicitur, quod est ultimum, quod optimum, quod penes defectum affectionis ipsius dicitur agens frustra egisse. Ex his enim videtur, quod esse finem conuenit rei secundum esse in rerum natura: nam illud est ultimum, optimum, & quo non proueniente dicitur frustra. Ex prioribus autem apparet, quod esse finem conuenit rei secundum esse in intentione: nam secundum illud est primum, & causat omnem causalitatem categoriarum, & est mouens non motum. Verba quoque sancti Thomæ hic, & Auer. in 12. Metaph. comment. 36. non consonare videntur, dum hic dicitur quod res, prout est prior secundum intentionem, habet rationem finis: ibi uero dicitur, quod balneum secundum quod est in anima, est agens desiderium: secundum uero esse extra, est finis. Ut igitur res non remaneat ambigua, primo ponam tres propositiones, declarando illas: deinde probabo

illas. & sic tertio patebit ueritas. Prima propositio est. Esse in intentione, non est ratio finis, sed eius conditio. Secunda est. Esse in executione, nec ratio, nec conditio finis est, sed coincidens illi. Tertia est. Esse in rerum natura, est ratio finis.

Ad quarum euidentiā scito primo, qd sicut in causalitate efficiente distinguendum est de ratione efficiendi, & conditione efficientis (dicimus enim cum medicus medetur, quod ratio medendi est ars medicina: conditio uero medicantis est existeret eē singulare quoddam subsistens &c.) ita in causalitate finali distinguendum est inter rationem finalizandi, & conditionem finalizantis. & ut experientia in nobis testatur, inter agens & finem quod ad hoc tantum interest, quod uniuersaliter loquendo, ratio agendi est forma, iuxta illud tertij phisic. text. 17. Semper existimabitur species aliqua mouere. Conditio uero agentis est subsistere, uel in subsistente esse iuxta illud primi Me. Actiones sunt subsistentium. Ratio autem finalizandi est esse rei, quæ finis dicitur. Conditio uero finalizantis est esse sic in intentione. Scito secundo, quod esse in natura ab esse in executione, licet non distinguatur sicut unum esse ab alio esse, distinguitur tamen adeo ab eo, ut esse in executione, ut sic, significet esse ut pendens ab agente: esse uero in rerum natura, hoc nec includit, nec excludit, immo fundare potest causalitatem, ex qua dependet agens & eius executio. Et sic patet lenius propositio positum. Probantur autem sic. Finis, bonum & appetibile, eiusdem sunt rationis & conditionis: ut patet ex 2. Phisic. & 1. Ethic. ergo ratio appetibilis est ratio finis: & conditio appetibilis est conditio finis, & e conuerso. Et similiter, Quod non est ratio unius, non est ratio alterius, modo constat quod ratio, quod sanitas appetitur, est esse non in anima (nam non appetit infirmus sanitatem in anima) sed in rerum natura. ergo esse sanitatis in rerum natura, est ratio finalizandi. Et rursum constat, quod sanitas nunquam appeteretur, nisi obiecta & cognita. ergo esse in intentione, est conditio finalizantis. Et rursum constat, quod appetibile mouet non motum. ergo esse in executione, quod est esse in dependentia ad agens, non est ratio nec conditio finis: sed quia finis generationis, & forma geniti coincidunt in idem numero ex secundo Phisic. ideo esse in executione, coincidens quoddam est. Et si quaras de esse sanitatis in rerum natura, an finalizandi ratio sit quando est, aut quando futurum est: respondeo quod utroque tempore respectu diuersorum actuum appetitus, cuius proprium est obiectum finis & bonum: Nam esse in rerum natura sanitatis futurum, mouet finaliter appetitum secundum actum desiderij. Et idem esse postmodum præfens, mouet appetitum etiam finaliter secundum actum delectationis. Habet enim hoc singulare genus causæ finalis, ut causalitatem suam actu exerceat etiam habens tantum esse in anima tanquam conditionem causæ: nec hoc est magis mirum, quam mirabilis sit diuersa natura cauandæ. Verum aduerte hic duo. Primum est quod ratio desiderabilis non excludit esse in rerum natura præfentialiter: quoniam esse sanitatis desiderari non solum cum non est, sed usque quo habeatur inclusiue, proportionaliter tamen, id est, quod sicut agens agit donec sanitas habeatur inclusiue: ita sanitas semper finalizat. Et sicut illud agit ut in uia, & in termino: ita finis proportionaliter. Aequale enim oportet esse tempus finalizandi tempori agendi: alioquin agens ageret non propter finem. Secundum est, quod ratio delectabilis non excludit esse in intentione, ut conditionem, ut patet in animalibus. Vnde ex hoc quod ratio finalizandi est quandoque esse in rerum natura præfentialiter, non excluditur uniuersaliter dictum huius literæ, scilicet: quod secundum quod est in intentione, habet rationem finis. semper enim exigitur ista conditio: & si in pure naturalibus illam quæris, memento quod opus nature est opus intelligentiæ, & cessabit quæstio. Ex his autem facile patet consonantia ac ratio dictorum de fine. De fine enim dicitur, quod est finis secundum quod est in intentione. Et uerum est, prout ly secundum,

cundum, seu in quantum denotat conditionem finis. Et quod est ultimus, optimus, & fm esse extra, & perfectum &c. & uerum est prout denotatur ratio finis. Sed esto cauis, quod aliud est dicere, Finis rō est ultima, optima, perfecta, esse extra &c. & aliud est dicere, Finis rō est in statu optimo, ultimo, pfecto extra animū &c.

In primo denotatur, q ratio finalizandi fit talis secundum se formaliter. In secundo uero, quod habeat talem statum quasi conditionem requisitam ad finalizandum. Vnde de prima cōcedatur: secunda autem, ut potest falsā, neganda est. Sanitas enim desideratur secundum esse perfectissimum quod ad rationem desiderabilis: sed cum desideratur, non habet statum perfectissimum: immo ille desideratur ut habeatur. Quod autem obicitur de frustra, nihil officina frustra non dicitur per priuationem, causam saluam finalis: sed per priuationem affectionis ex parte efficiētis, praeiuncta casualitate finali. Quod enim agit propter finem, si nō assequatur illum, frustra laborare dicitur. Et si insequatur, in ipsa assecutione in nis casualitas est finalis, iam patet responsio, quod est tunc consummatio finalizandi, sicut agendi. Et sic ex ratione ipsius frustra, nihil aliud habetur, nisi quod ratio finalizandi est esse in rerum natura: & quod

actiones, quae procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundum rationem sui obiecti. Obiectum autem uoluntatis est finis & bonum: unde oportet quod omnes actiones humanae propter finem sint.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod finis est sit postremus in executione, est tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem causae.

AD SECUNDUM dicendum, quod si qua actio humana sit ultimus finis, oportet eam esse uoluntariam: aliam non esset humana, ut dictum est. Actio autem aliqua dupliciter dicitur uoluntaria. Vno modo, quia imperatur a uoluntate, sicut ambulare, uel loqui: alio modo, quia elicitur a uoluntate, sicut ipsum uelle. Impossibile autem est quod ipse actus a uoluntate elicitus sit ultimus finis: nam obiectum uoluntatis est finis, sicut obiectum uisus est color. Vnde sicut impossibile est, quod primum uisibile sit ipsum uidere, quia omne uidere est alicuius obiecti uisibile: ita impossibile est, quod primum appetibile, quod est finis, sit ipsum uelle. Vnde relinquatur, quod si qua actio humana sit ultimus finis, quod ipsa sit imperata a uoluntate: & ita

Actus, sicut de actu uoluntatis, quod non est obiectum primum uoluntatis uerissimum: de actu uero intellectus est falsum, quoniam non solum bonum, sed bonum cognitum, est obiectum primum uoluntatis. Et sic ratio litterae de fine simpliciter intellecta, infert intentionem. quod actus uoluntatis non potest esse ultimus finis: quia non potest esse obiectum primum uoluntatis. Secundo potest dici, quod iste sermo potest intelligi de fine, eo modo quo res dicitur finis: sed non est sermo de fine ultimo communis finis, qualis est Deus: sed proprio hominis, de quo hoc occultum littera pandit, quod si est aliqua actio hominis, quod illa non potest esse actus elicitus uoluntatis. Nec est eadem ratio de actibus alterius potentiae, puta intellectus: quia ille ex quo potest esse obiectum uoluntatis, non prohibetur ex hoc, quin sit finis ut res. Et propterea forte littera non affirmatiue, sed conditionaliter dicit, si aliqua actio hominis est ultimus finis. Satis enim est huic litterae saluare, quod etiam si homo ageret actionem, quae esset ultimus finis, ut res est ultimus finis, adhuc uerificaretur, quod tunc ageret etiam propter finem, quia uellet illam actionem: & sic ipsum uelle esset propter finem. Nec subeat haec dubitatio, quomodo actio illa ultima, in qua consistit felicitas uel maxima, sit imperata apud doctrinam S. Tho. quod

ibi aliqua actio hominis, ad minus ipsum uelle, est propter finem. Quicquid ergo homo faciat, uerum est dicere, quod homo agat propter finem, etiam agendo actionem quae est ultimus finis.

AD TERTIUM dicendum, quod huiusmodi actiones non sunt propriae humanae: quia non procedunt ex deliberatione rationis, quae est proprium principium humanorum actuum. & ideo habent quasi finem imaginatum, non autem per rationem praestitutum.

ARTICULVS II.

Utrum agere propter finem sit proprium rationalis naturae.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod agere propter finem sit proprium rationalis naturae: homo enim, cuius est agere propter finem, nunquam agit propter finem ignotum: sed multa sunt, quae non cognoscunt finem, uel quia omnino carent cognitione, sicut creaturae insensibiles, uel quia non apprehendunt rationem finis, sicut bruta animalia. uidetur ergo proprium esse rationalis naturae agere propter finem.

niam ponit uoluntatem & intellectum naturali motu ferri in Deū oblatum cum lumine gloriae. Haec enim solus intendo, quod loquitur de homine in quantum homo, & non quatenus diuinae consors est naturae per gloriam. Et si hanc litteram responsum notaueris, perspicies interpretationem principalis conclusionis responsum positae in corpore huius articuli. Omnes actiones humanae sunt propter finem. Iy enim omnes, non distribuitur pro omnibus actionibus seorsum sumptis, sed pro singulis perfectae, seu integraliter sumptis. Si enim aliqua actio intellectus est ultimus finis illa secundum se sola non potest esse propter finem, sed ipsa ratione eius uelle, a quo pendet. quod in se participatiue claudit, est propter finem: & sic omnes actiones humanae sunt propter finem.

Super quaestione prima articulum secundum.

IN art. 2. dubium occurrit, quid intersit inter apprehendere finem, & apprehendere rationem finis. Hanc enim differentiam consistit littera radicem differentiae inter rationalia, & irrationalia sensitiua in agendo propter finem. Non enim potest dici, quod per finem intelligitur hic finis, & per rationem finis intelligitur quidditas finis: quoniam mulier praeparans cibos, ut comedat hora prandij, quidditatem comestionis nec in uoluntate, nec in particulari nouit: sed ad hanc finem, qui est tunc comedere, apprehensum, ordinat preparationem suam.

Ad hoc dicitur, quod cum ratio finis consistat in hoc, quod est esse, cuius causa, seu propter quid cognoscere rationem finis, est cognoscere habitudinem finis ad id quod est ad finem. Qui enim proportionem horum cognoscit, ad finem se mouere potest: & qui non nouit, non potest. Cuius signum est, quod apprehensio aliquo fine, puta sanitate, nihil agimus propter ipsam, donec cognoscamus habitudinem eius ad exercitium. Prima Secunda S. Thomae. A 2 tius,

In corp. art.

D. 359

22. q. 50. art. 2. co. & 2. co. tra. ca. 46. & li. 3. c. 1. fi. 16. 24. 109. 110. fin. & 111. & uni. ar. s. cor. & phy. le. 4. c. 1. pri. & le. 10. prin.